

Nieuwsbrief leren

Leren en studeren thuis en op school

<http://users.skynet.be/lieven.coppens/nieuwsbrief.htm>

Abonneren? Mail!

Woord vooraf

Dit is de eerste nieuwsbrief van het nieuwe schooljaar. De afgelopen maanden heb ik opnieuw heel wat informatie verzameld.

In Vlaanderen hebben we momenteel de mond vol van “gelijke onderwijskansen”, “maatwerk in samenspraak”, “zorgverbreding”... Deze zorg richt zich op kinderen met sociale, emotionele en leerproblemen. Binnen het zorgbeleid werken we met doelgroepen. Dat is mooi, maar soms brengt men daar kinderen in onder die er, als men de doelgroep bekijkt, eigenlijk niet in thuishoren. Je zal maar allochtoon en hoogbegaafd zijn en omwille van een taalprobleem verwezen worden naar het buitengewoon onderwijs van het type 8.

Dit brengt mij dan bij de inhoud van deze nieuwsbrief. De afgelopen maanden heb ik heel veel informatie over hoogbegaafdheid uit Wallonië, Nederland, Groot-Brittanië, Duitsland en de Verenigde Staten verzameld en doorgenomen. Een ding werd mij al gauw duidelijk. Je kan hoogbegaafde kinderen niet onderbrengen in de doelgroep van kinderen met leerproblemen. Het lijkt me onverstandig er van uit te gaan dat een beleid voor kinderen met diverse leerproblemen ongenueanceerd tegemoet kan komen aan de noden van hoogbegaafde kinderen. Hoogbegaafde kinderen zijn een doelgroep op zich met eigen noden en mogelijkheden. Vlaanderen laat hier duidelijk kansen liggen. Uit een rapport over het onderwijs aan hoogbegaafde kinderen in 21 Europese landen blijkt dat het onderwijsbeleid voor hoogbegaafden in Vlaanderen quasi onbestaande is. Als er al iets gebeurt, dan bevindt zich dat in veel gevallen – en met alle respect, dit is geen waardeoordeel - in het stadium van het ambachtelijke vrijwilligerswerk. Gelukkig beginnen de ouders van hoogbegaafde kinderen zich te roeren. Met dit nummer van de nieuwsbrief wil ik hun werk ondersteunen en belangrijke informatie onder de ogen brengen van mensen die bezorgd zijn om alle leerlingen, ook de betere.

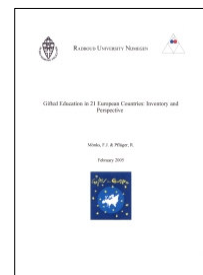
Lieven

Hoogbegaafdheid in Vlaanderen: een situatieschets van de aanpak

Voor dit onderdeel baseer ik me op het uitgebreide rapport dat uitgegeven werd in februari 2005 aan de Radboud Universiteit te Nijmegen¹ door Mönks en Pflüger. Zoals de titel het zegt, geeft het rapport een inventaris van wat er in december 2004 in elk land bestond. De Vlaamse gegevens werden aangebracht door Tessa Kieboom (CBO).

Wettelijke erkenning van het begrip hoogbegaafdheid

Het begrip hoogbegaafdheid wordt niet expliciet vermeld in de Vlaamse onderwijswetgeving. Hoogbegaafde kinderen vallen onder de noemer van de zorgenkinderen. Vanuit de onderwijsinspectie worden er geen expliciete richtlijnen op schrift gesteld in verband met de aanpak van hoogbegaafde kinderen. Nog anders gesteld: scholen hebben een bijna volledige autonomie voor wat betreft hun aanpak van hoogbegaafdheid.

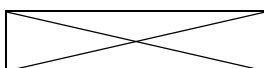

¹ MONKS F.J., PFLUGER R., Gifted Education in 21 European Countries: Inventory and Perspective. Radboud Universiteit, Nijmegen, 2005, 172 pp., ISBN 90-9019369-3. Gratis van het web te halen op www.bmbf.de/pub/gifted_education_21_eu_countries.pdf.

Specifieke voorzieningen voor hoogbegaafden

Het rapport heeft in de 21 Europese landen 19 verschillende voorzieningen voor hoogbegaafden geïnventariseerd. Daarvan hebben de auteurs er 7 teruggevonden in Vlaanderen, en dan nog niet altijd op alle onderwijsniveaus. We vatten dit samen in de hierna volgende tabel.

	Kleuteronderwijs	Lager onderwijs	1 ^e cyclus secundair onderwijs	2 ^e cyclus secundair onderwijs
Vervroegde instap				
Klas overslaan				
Gedeelde klas met hoger leerjaar				
Zelfstudie				
Schoolinterne wedstrijden				
Zomerkampen				
Speciaal onderwijs				

De maatregel wordt op dit niveau voorzien.

Wat er in dit schema vooral opvalt, is het ontbreken van specifieke voorzieningen voor hoogbegaafden in de eerste cyclus van het secundair onderwijs. Daarnaast vermeldt het rapport in de toelichtingen dat het overslaan van een leerjaar eerder uitzondering dan regel is.

Het speciaal onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen in het lager onderwijs slaat op de aanwezigheid van een Kangoeroeklas op school. Deze Kangoeroeklas wordt in 10 tot 15 % van de Vlaamse scholen georganiseerd a rato van 4 uur per week. Over deze klassen zegt het rapport:

In these classes, gifted children from different regular classes and different ages come together to work on challenging exercises and projects. Initially this initiative had a cognitive goal. However, after field testing it also seemed to be very important for the social-emotional development of gifted children in that it allowed them to meet peers. This contact with peers has a positive influence on the self-esteem of the more able. Furthermore, it is possible for them to compete with equals which helps them to develop a more realistic self-concept.¹

Het onderkennen van hoogbegaafdheid

In Vlaanderen bestaat er geen officiële procedure om hoogbegaafdheid te onderkennen. Elke school heeft zo zijn eigen procedure. Psychologische intelligentietests worden het meest van al gebruikt om aan een leerling een specifieke voorziening toe te kennen. Er wordt zelden een onderzoek gedaan door een expert.

Lerarenopleidingen en hoogbegaafdheid

Het lijkt mij het beste de bevindingen van het rapport hier letterlijk over te nemen. Het stemt op zijn minst tot nadenken.

However, teacher training programs specialized in gifted education do not exist at the compulsory training level in Flanders. The topic "giftedness" or "gifted education" is not discussed in any way.²

Leerkrachten kunnen zich wel op vrijwillige basis bijscholen.

¹ MONKS F.J., PFLUGER R., Gifted Education in 21 European Countries: Inventory and Perspective. Radboud Universiteit, Nijmegen, 2005, pp.26-27, ISBN 90-9019369-3.

² MONKS F.J., PFLUGER R., Gifted Education in 21 European Countries: Inventory and Perspective. Radboud Universiteit, Nijmegen, 2005, pp.27, ISBN 90-9019369-3.

Prioriteiten en verwachtingen

Voor Vlaanderen geeft het rapport de volgende prioriteiten en verwachtingen weer:

- ① Het expliciet vernoemen van het begrip hoogbegaafdheid in de wetgeving.
- ② Het erkennen van de hoogbegaafde leerlingen als een specifieke doelgroep.
- ③ Differentiatie.
- ④ Flexibiliteit in het schoolsysteem.
- ⑤ Hoogbegaafdheid als een vast en verplicht onderdeel van de lerarenopleiding.
- ⑥ Een aangepast curriculum.

Voor meer informatie verwijst ik naar het rapport zelf.

Hoogbegaafde kinderen herkennen en stimuleren

Onder deze titel verscheen bij het Duitse ministerie van onderwijs een zeer interessante brochure gericht naar ouders en scholen¹. De ondertitel is de perfecte samenvatting van wat er in de brochure staat: *Ein Ratgeber für Elternhaus und Schule*.

Dieser Ratgeber wendet sich vor alle man Eltern sowie Lehrerinnen und Lehrer. Er soll dazu beitragen, begabte und besonders talentierte Kinder und Jugendliche zu erkennen und besser zu verstehen. Auch wird über die von unterschiedlichen Institutionen angebotene Beratung und über Fördermöglichkeiten informiert. Die Empfehlungen und Ratschläge gelten für alle Kinder, unabhängig von ihren jeweiligen speziellen Begabungen. Dies möchte ich unterstreichen und diesen Ratgeber allen Eltern anempfehlen, die aus den Anlagen und Möglichkeiten ihres Kinder das Beste machen wollen.

*Edelgard Bulmahn
Bundesministerin für
Bildung und Forschung²*

Voor ik dieper op bepaalde elementen uit deze brochure inga, geef ik de inhoudstafel in beknopte vorm weer, zodat iedereen onmiddellijk kan zien hoe goed in dit geval de vlag de lading dekt.

- ① Waarom we ons om hoogbegaafde kinderen moeten bekommeren.
- ② Begaafdheid, wat is dat?
- ③ Hoe herkent men hoogbegaafden?
- ④ Wat ouders voor hun begaafde kinderen kunnen doen.
- ⑤ Wat de scholen voor begaafde leerlingen kunnen doen.
- ⑥ Hoogbegaafdheid en de maatschappij.
- ⑦ Appendix.

Wat men over hoogbegaafdheid moet weten

Eerst en vooral mag men een begaafdheid niet gelijkstellen aan een bekwaamheid. Het is niet omdat iemand over een bepaalde begaafdheid beschikt, dat deze zich ontwikkelt tot een bekwaamheid. Een kind is

---

¹ HOLLING H., Begabte Kinder finden und fördern. Ein Ratgeber für Elternhaus und Schule. Bundesministerium für Bildung und Forschung, Bonn, 2003, 104 pp.

http://www.bmbf.de/pub/begabte_kinder_finden_und_foerdern.pdf

² HOLLING H., Begabte Kinder finden und fördern. Ein Ratgeber für Elternhaus und Schule. Bundesministerium für Bildung und Forschung, Bonn, 2003, pp.3.

Deze raadgever richt zich eerst en vooral tot ouders en leerkrachten. Hij moet er toe bijdragen dat begaafde en bijzonder getalenteerde kinderen herkend en beter begrepen worden. Ook wordt men geïnformeerd over de raadgevingen die door verschillende instellingen worden verschaft en over de mogelijkheden tot stimulatie. De aanbevelingen en de tips gelden voor alle kinderen, ongeacht hun respectievelijke bijzondere vaardigheden. Dit wou ik benadrukken en deze brochure aan alle ouders aanbevelen die uit de aanleg en de mogelijkheden van hun kind het beste willen halen.

steeds aangewezen op de stimulans van zijn omgeving om een begaafdheid om te zetten in een bekwaamheid. Het is een vergissing te veronderstellen dat iemand die over bijzondere begaafdheden beschikt deze zonder hulp en onder alle omstandigheden zal omzetten in een bijzondere bekwaamheid op grond van zijn buitengewone mogelijkheden. Net zoals topsporters veel tijd en ruimte moeten krijgen om hun bijzondere aanleg te trainen en om te zetten tot topprestaties, moeten ook mensen met andere begaafdheden de tijd en ruimte krijgen om deze te ontwikkelen.

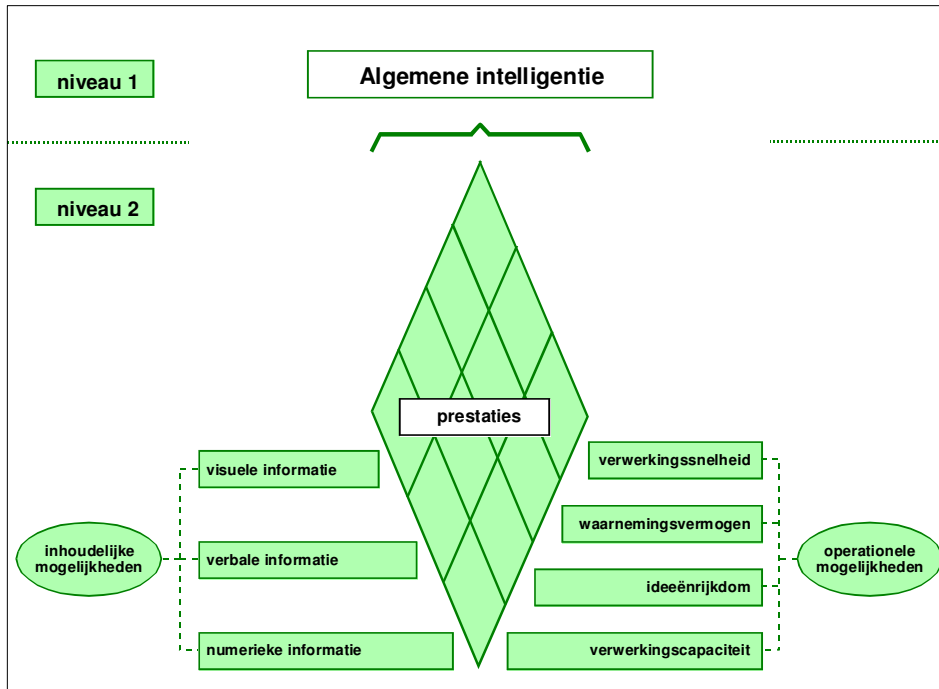
Er is geen typische ontwikkelingsgang voor hoogbegaafden te beschrijven. De hoogbegaafde bestaat niet. Er zijn hoogbegaafden bij wie het lijkt of ze alles zomaar krijgen, er zijn hoogbegaafden die laatbloeiers zijn en er zijn er weer andere die nooit de kans krijgen zich te ontplooiën.

Hoogbegaafden doorlopen een normale emotionele ontwikkeling. Toch moet men rekening houden met bepaalde feiten:

- + Er is sprake van een asynchrone ontwikkeling. De intellectuele ontwikkeling verloopt sneller dan de emotionele en lichamelijke ontwikkeling. Hierin schuilt het gevaar dat ouders en leerkrachten de snelle intellectuele ontwikkeling doortrekken naar de sociale en emotionele ontwikkeling ("Hij is toch zo slim, waarom gedraagt hij zich niet wat verstandiger?")
- + Het is verkeerd hoogbegaafdheid gelijk te stellen aan een verhoogd risico tot emotionele en andere stoornissen, even verkeerd als perfectie op alle gebieden te verwachten. De individuele bijzonderheden van deze kinderen zijn verschillend. Veralgemeningen en stereotypen doen deze kinderen onrecht: ze kunnen er in extremis wel toe leiden dat het kind juist die problemen gaat "ontwikkelen" die van hem verwacht worden.
- + Op sociaal vlak kunnen er problemen zijn omdat hoogbegaafde kinderen moeten leren om met minder verstandige klasgenoten om te gaan. Deze situatie vraagt een emotionele rijpheid en een grote mate aan sociale competenties, omdat vaak individualiteit en aanpassing gevraagd wordt. Toch zijn de meeste hoogbegaafden daartoe goed in staat. Slechts weinig hoogbegaafden hebben problemen in de omgang met andere mensen.

Wat is een hoogbegaafde prestatie²?

In deze brochure gaat men uit van het Berlijnse structuurmodel voor intelligentie (zie onderstaande figuur).

¹ HOLLING H., Begabte Kinder finden und fördern. Ein Ratgeber für Elternhaus und Schule. Bundesministerium für Bildung und Forschung, Bonn, 2003, pp. 9-10.

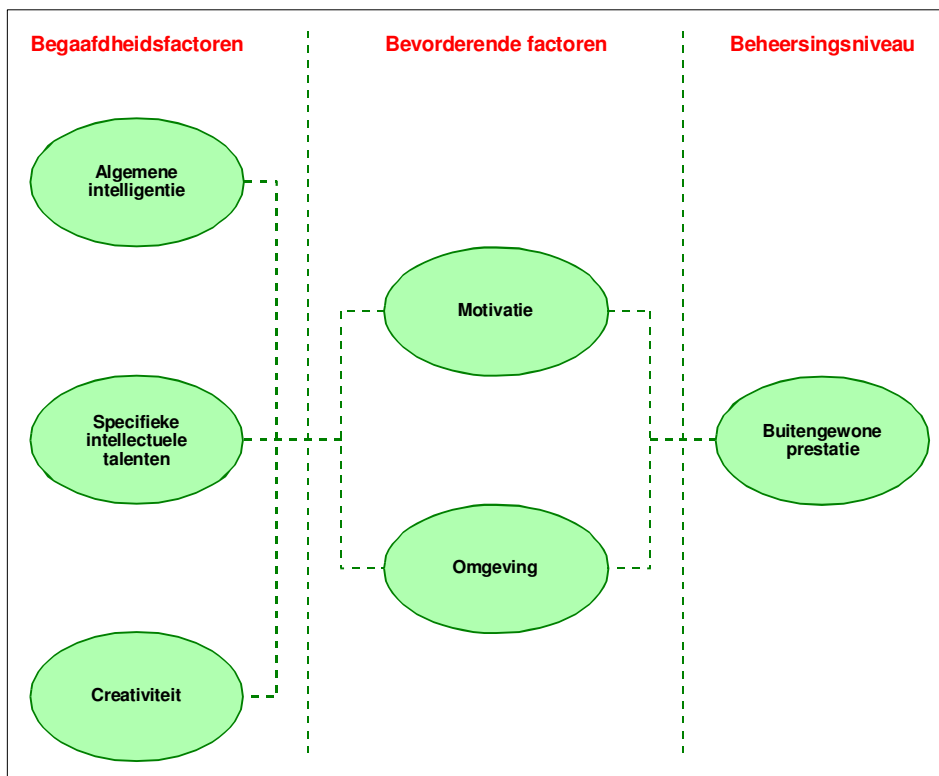
² HOLLING H., Begabte Kinder finden und fördern. Ein Ratgeber für Elternhaus und Schule. Bundesministerium für Bildung und Forschung, Bonn, 2003, pp. 16-18.

Dit model heeft de vorm van een ruit en gaat er van uit dat de algemene intelligentie bestaat uit zeven soorten mogelijkheden. Onder algemene intelligentie verstaat men een zeer algemene mogelijkheid die alle intellectuele prestaties beïnvloedt. De zeven meer specifieke mogelijkheden beïnvloeden daarentegen bepaalde intellectuele prestaties. Ze laten zich opdelen in inhoudelijke en operationele vaardigheden.

In de ruit ziet men hoe intellectuele prestaties steeds opgebouwd zijn uit een inhoudelijke en een operationele mogelijkheid. Zo kan men bijvoorbeeld de intellectuele prestatie die men levert bij rekenopgaven onderbrengen in de cel die bestaat uit “numerieke informatie” en “verwerkingscapaciteit”.

Dit model is niet volledig. Dat wordt ook in de brochure aangegeven. Het kan verder aangevuld worden met onder andere de ruimtelijke en auditieve mogelijkheden van een mens.

Nochtans in het niet zo dat men, als men begaafd is, automatisch bovengemiddelde prestaties levert. Een hoog intelligentiequotiënt is een aanduiding voor een hoge intellectuele begaafdheid, maar nog geen garantie voor succes op school of op het werk.

Om tot een buitengewone prestatie te komen heeft men naast algemene intelligentie en specifieke intellectuele mogelijkheden ook nog creativiteit, motivatie en een zeer prikkelende en krachtige leeromgeving nodig.

Hoe kan men een hoogbegaafd kind opmerken¹?

In de brochure geeft men een soort checklist met kenmerken die vaak ook bij hoogbegaafde kinderen voorkomen. Deze kenmerken geef ik hier graag weer, maar dan wel met de nuanceringen uit de brochure:

- + Deze criteria zijn zo vaag geformuleerd, dat men ze vaak ook kan toekennen aan niet hoogbegaafde kinderen.

¹ HOLLING H., Begabte Kinder finden und fördern. Ein Ratgeber für Elternhaus und Schule. Bundesministerium für Bildung und Forschung, Bonn, 2003, pp. 23-24.

- + Er is nog onvoldoende wetenschappelijk bewijs om te stellen dat deze kenmerken typisch voor hoogbegaafde kinderen zijn.
- + Veel van deze kenmerken zijn in termen van het toekennen van een waarde of een hoedanigheid opgesteld. Deze toekenningen zijn per definitie subjectief en kunnen niet gelden als een objectief oordeel.
- + Veel van deze eigenschappen zijn ook afhankelijk van het onderwijsaanbod en de stimulering die een kind krijgt.
- + Er is geen enkele aanduiding over hoeveel kenmerken er bij een kind moeten aanwezig zijn om over hoogbegaafdheid te kunnen spreken.

Met andere woorden: in veel gevallen zal het raadzaam en soms zelfs noodzakelijk zijn de hoogbegaafdheid te staven met een intelligentietest.

- ① Kenmerken op het vlak van leren en denken:
  - Kent zeer veel details over specifieke onderwerpen.
  - Heeft een voor zijn leeftijd ongewone woordenschat.
  - Heeft een vloeiende, uitdrukkingvolle en uitgewerkte taal.
  - Heeft een uitmuntende vaardigheid om feiten snel te onthouden.
  - Doorziet oorzaak en gevolg zeer goed.
  - Zoekt intensief naar gelijkenissen en verschillen.
  - Herkent goed de principes die aan de basis liggen van moeilijke problemen.
  - Heeft de bijzondere vaardigheid om zwakke veralgemeningen te ontcrachten.
  - Heeft een uitzonderlijke opmerkingsgave.
  - Leest spontaan veel boeken met een voorkeur voor boeken die duidelijk voor een oudere leeftijd zijn.
  - Heeft een kritisch, waarderend en onafhankelijk denken.
- ② Kenmerken op het vlak van werkhouding en belangstelling:
  - Gaat op in bepaalde problemen.
  - Streeft er naar een probleem steeds volledig op te lossen.
  - Verveelt zich bij routineopgaven.
  - Streeft naar perfectie.
  - Heeft zelfkritiek.
  - Heeft een kritische houding ten opzichte van het eigen tempo en het eigen resultaat.
  - Heeft een uitgesproken voorkeur om onafhankelijk te werken om zo voldoende tijd te hebben om een probleem door en door te bestuderen.
  - Legt zich een hoog prestatiedoel op en lost (zelfopgelegde) problemen op met een minimum aan instructie en hulp van volwassenen.
  - Heeft interesse voor onderwerpen voor volwassenen zoals politiek, godsdienst, filosofie, ...
- ③ Kenmerken op het vlak van sociaal gedrag:
  - Is bezig met begrippen zoals recht en onrecht, goed en kwaad, en is bereid om indien nodig tegen autoriteiten in te gaan.
  - Is een individualist.
  - Aanvaardt meningen van autoriteiten slechts na een eigen kritisch onderzoek.
  - Is in staat om verantwoordelijkheden op zich te nemen en is betrouwbaar in planning en organisatie.
  - Kiest gelijkbegaafde, vaak oudere kinderen als vriend.
  - Heeft de neiging snel over situaties te beslissen.
  - Kan zich inleven in en staat open voor politieke en sociale problemen.

Met deze smaakmakers verwijst ik de belangstellende lezer naar de originele brochure.

Le coq à haut potentiel

Reeds vier jaar is er in Wallonië een interuniversitair onderzoek bezig over hoogbegaafde kinderen en jongeren. Vijf Waalse universiteiten doen aan het onderzoek mee. In één van de rapporten die uitgaan van dit onderzoek, vond ik een interessant stukje rond het versnellen van leerlingen door ze een klas te laten overslaan¹. Wat daarin geschreven wordt is zeker de moeite waard om hier voor jullie in een compacte vorm weer te geven.

¹ S.N., Les enfants et les adolescents à haut potentiel. Recherche-action inter universitaire.

Eerst en vooral wordt er wetenschappelijk bewijs aangebracht dat aantoonde dat versnellen van hoogbegaafde leerlingen over het algemeen positieve resultaten geeft:

- + Hoogbegaafde leerlingen verkiezen oudere vrienden omdat hun rijpheid meer met die van hen overeenkomt. Noch de methode, noch de leeftijd waarop deze versnelling plaatsheeft zorgt voor gevolgen.
- + Versnellen kan gebruikt worden in alle scholen.
- + Versnellen laat aan de leerlingen die er toe in staat zijn toe om vroeger naar het onderwijs van een hoger niveau over te stappen.
- + Hoogbegaafde leerlingen kosten minder aan het onderwijs omdat ze minder tijd op school doorbrengen.
- + Versnellen zorgt er voor dat er minder verveling of onvoldaanheid is bij de hoogbegaafde leerlingen.
- + De sociale en emotionele aanpassing verbetert over het algemeen, vaak boven het gemiddelde, als er versneld wordt.
- + Om succesvol te zijn, moet versnelling kunnen bouwen op continuïteit en een sterke coördinatie.

Het overslaan van een klas kan helpen om tegemoet te komen aan een leerling die sneller leert en nood heeft aan moeilijker taken. Leerkrachten zijn echter vaak bezorgd over een gebrek aan kritische zin bij de versnelde leerlingen. Dit hoeft niet noodzakelijk zo te zijn als men een gepaste evaluatie inbouwt en als het onderwijs en het gebruikte materiaal geïndividualiseerd zijn om tegemoet te komen aan de specifieke noden van de leerling. Het komt er op neer dat men manieren vindt om zin, structuur en een zeker doel te geven zodat de leerling gemotiveerd wordt om zijn leren te verruimen.

Ook de vier belangrijkste tegenwerpingen die leerkrachten en directies vaak opperen om een leerling niet te versnellen, worden tegengesproken door de wetenschap. Deze tegenwerpingen zijn met name:

- + Versnelde leerlingen zouden hun voorsprong in de volgende schooljaren verliezen.
- + Versnelde leerlingen zouden problemen krijgen in hun sociale en emotionele ontwikkeling.
- + Versnelde leerlingen zouden onvoldoende fysieke en emotionele rijpheid hebben om het hoofd te bieden aan de stress die met hun versnelling zou gepaard gaan.
- + Versnelde leerlingen zouden arrogant en elitair worden.

De wetenschap toont duidelijk aan dat versnellen geen schadelijke onderwijskundige praktijk is. Wel wordt er vanuit de wetenschap aangeraden om nooit meer dan een jaar over te slaan. Er moet telkens eerst gekeken worden hoe de leerling zich aanpast, alvorens verdere maatregelen te overwegen.

Toch zijn er een aantal voorwaarden om de versnelling van een leerling te laten slagen:

- + Het is belangrijk dat men vooraf nagaat wat die versnelling allemaal gaat kosten, en dat men zoveel mogelijk informatie heeft verzameld om dan pas te beslissen of deze maatregel wenselijk is en kans heeft op succes.
- + De organisatie van een dergelijk versnellen vraagt gecoördineerde inspanningen van de leerling, zijn ouders, zijn huidige en toekomstige leerkrachten en de directie. De informatie die iedereen geeft moet alle ontwikkelingsdomeinen dekken en verzameld en geanalyseerd worden door een professionele persoon zodat de beslissing, met een beetje geluk, het resultaat is van een consensus.

Wanneer versnellen?

Er bestaat een Nederlandstalig instrument dat kan helpen bij het beslissen of men een leerling al dan niet gaat versnellen: De *VersnellingsWenselijkheidsLijst*¹. Deze wordt ter beschikking gesteld door het Centrum voor BegaafdheidsOnderzoek te Nijmegen. Deze lijst is onder andere gebaseerd op de *Iowa Acceleration Scale*².

Rapport de recherche – Tome 1 – Juin 2004. pp. 113-118.

http://www.agers.cfwb.be/jhp/documents/rapport_complet.pdf

¹ HOOGEVEEN L., VAN HELL J., VERHOEVEN L., *De VersnellingsWenselijkheidsLijst*. Centrum voor BegaafdheidsOnderzoek, Nijmegen, s.d., 27 pp.

www.socsci.kun.nl/psy/cbo/vwl.pdf

² ASSOULINE S., COLANGELO N., *Iowa Acceleration Scale 2nd edition. Manual*.

In een eerste deel wordt uitgelegd hoe deze lijst moet ingevuld en geïnterpreteerd worden. Bij elk van de onderdelen wordt er duidelijk aangegeven wat de bedoeling is. Het tweede deel is de vragenlijst zelf.

Het derde deel is zeer interessant omdat het gaat over de begeleiding van de begaafde leerling in het basisonderwijs. Op een eenvoudige manier wordt, aan de hand van twee modellen voor hoogbegaafdheid, de begaafde leerling beschreven. Daarna worden er twee maatregelen die men kan nemen, versnellen en verrijken, concreet beschreven.

Een must voor iedereen die iets meer wil weten over hoogbegaafden en hun onderwijs.

Interessante plekjes op het Internet

Centrum voor begaafdheidsonderzoek Antwerpen

http://www.ua.ac.be/main.aspx?c=*CBO

Centrum voor begaafdheidsonderzoek Nijmegen

<http://www.socsci.kun.nl/psy/cbo>

Waalse website over hoogbegaafdheid

<http://www.douance.be>

Franse website over hoogbegaafdheid

<http://www.douance.org>

Douance.org

Vlaamse studiegroep over hoogbegaafdheid

<http://www.eduratio.be>

EDURATIO

Waalse website over hoogbegaafdheid

<http://www.ehpbelgique.org>

Vlaamse website over hoogbegaafdheid

<http://www.hoogbegaafdvlaanderen.be>

Website van de Waalse Gemeenschap over hoogbegaafdheid

<http://www.enseignement.be/jhp/index.asp>

Great Potential Press, Scotsdale, 2003, 90 pp., ISBN 0-910707-55-3.